

Een plateel pijp die je aan het denken zet

Ron de Haan (rondehaan@tabakspijp.nl)

Het was niet ongebruikelijk dat tot in de jaren zestig van de vorige eeuw bekende Nederlanders en zelfs sporters reclame maakten voor de tabaksindustrie. Denk hierbij bijvoorbeeld aan Johan Cruyff die voor het merk Pall Mall reclame maakte. Het wordt nog vreemder als ziekenhuizen of gezondheidsinstellingen zich hiermee zouden bezighouden. Dus wat te denken van een tabakspijp met de afbeelding van een sanatorium. Een sanatorium richt zich specifiek op patiënten met longproblemen.

Een bijzondere plateelpijp

Onlangs verwierf ik een handbeschilderde plateelpijp met de kenmerkende groene hoekversieringen en de tekst: GR. ERICA NUNSPEET. (Afb. 1) De pijp is gemaakt door de Goudse firma Zenith, ook bekend als de firma P.J. van der Want Azn. In het eerste kwart van de vorige eeuw produceerde deze fabriek onder meer volledig met de hand beschilderde pijpen. Het nikkelen verbindingsbusje tussen de, in een gipsen mal gegoten, ketel en steel het ebonieten mondstuk vermeldt alleen de naam ZENITH.

Plateelpijp 'Gr. Erica Nunspeet'. Zenith, Gouda, ca. 1926-1930.

Als afbeelding tussen de teksten is een op een villa gelijkend gebouw afgebeeld wat na enig onderzoek sanatorium Erica in Nunspeet blijkt te zijn geweest. Het was een zekere dokter Schut die het initiatief had genomen voor een sanatorium waar beginnende tuberculose patiënten konden

herstellen. Met de bouw hiervan werd in 1903 een begin gemaakt. Er werden in het begin van de vorige eeuw meerdere sanatoria langs de voormalige Zuiderzee kust gebouwd, de frisse zeewind deed de patiënten goed maar ook het verblijf in de bosrijke omgeving droeg haar steentje bij aan het herstel.

Ansichtkaart 'Groot Erika te Nunspeet'.

Sanatorium Erica

Tijdens de Eerste Wereldoorlog kwam Erica in de problemen omdat de eersteklas patiënten, hun belangrijkste doelgroep, wegbleven waarna de vennootschap die het sanatorium exploiteerde werd ontbonden. In 1915 ging het eigendom van Erica over naar het pensioenfonds van de Rotterdamsche Bankvereniging waarna het sanatorium veranderde in een vakantiecentrum en herstellingsoord voor bankpersoneel. In 1920 werd zelfs een drankvergunning voor Erica aangevraagd. Honderden bankmedewerkers maakten jaarlijks gebruik van

de faciliteiten. Ook kwamen er bleekneusjes, kinderen die door de gevolgen van oorlog, ondervoeding, tuberculose etc., op Erica weer aansterkten. In 1926 verkocht de bank het hoofdgebouw Erica maar behield het bijgebouw. Onder leiding van de vereniging Zusterhulp werd Erica toen opnieuw een sanatorium. Om verwarring te voorkomen werd het vakantieoord van de bank toen met Klein Erica aangeduid en het sanatorium als Groot Erica.

Het complex bleef in gebruik tot 1953 en kreeg vervolgens nog enige andere functies maar uiteindelijk werd het gebouw in 2000 definitief verlaten. Het verval sloeg daarna snel toe, een antikraak maatregel moest erger voorkomen maar nadat ook zij vertrokken waren brandde het in 2007 af en bleef er een troosteloze hoop stenen over.

Datering Erica-pijp

De tekst GR[OOT] ERICA op de pijp duidt erop dat die in of na 1926 zal zijn gemaakt. Het is niet ondenkbaar dat de hierboven afgebeelde ansichtkaart als voorbeeld diende voor de schilder van deze plateelpijp. Plateel naampijpen werden op bestelling in de fabriek beschilderd en zijn veelal unieke stukken. De Erica-pijp zou gemaakt kunnen zijn ter gelegenheid van de opening van het nieuwe sanatorium, of als cadeau voor een jubilerende medewerker. Of is hij wellicht bij Zenith besteld door een ex-patiënt als herinnering aan zijn verblijf? Een andere mogelijkheid is dat deze pijpen in grotere oplagen werden vervaardigd om als souvenir ter verkoop te worden aangeboden. De reden waarom deze pijp werd gemaakt is nu helaas niet meer bekend. Wat we wel weten is dat de combinatie tabakspijp en sanatorium in deze tijd een onmogelijke combinatie vormt.

Bronnen:

-www.martintb.nl/vg/ (Verpleeghuis Sonnevandek te Harderwijk, afdeling Erica (NL), (09-09-2010) en Deel 2 (14-09-2010).)

-<http://natuurtijdschriften.nl/download?type=document&docid=474510> (Peter Kwant, *Geschiedenis van Hoogwolde*)

- https://nl.wikipedia.org/wiki/Trein_8.28_H.IJ.S.M.

Aankondiging PKN-dag.

De volgende PKN-dag zal plaatsvinden op 7 oktober 2017 in het Boerenbondsmuseum in Gemert. Voor meer informatie over dit fraaie museum: <http://www.boerenbondsmuseum.nl/>.

Het programma van de PKN-dag zal in het julinumnummer verschijnen. Zet u deze datum alvast in uw agenda?

Een plateel pijp die je aan
het denken zet
pagina 33

Gouwenaars in
Schoonhoven?
pagina 27